



INFORME SOBRE LA CONTAMINACIÓ PROVOCADA PER PURINS A CATALUNYA

DESEMBRE 2016

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

INFORME SOBRE LA CONTAMINACIÓ PROVOCADA PER PURINS A CATALUNYA

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya

1a edició: Desembre de 2016

Informe sobre la contaminació provocada per purins a Catalunya.

Maquetació: Síndic de Greuges

Disseny original: America Sanchez

Foto portada: © Pixabay

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	5
2. CONSIDERACIONS	9
2.1. MARC NORMATIU	11
2.2. LA GESTIÓ DELS PURINS A LES GRANGES	12
2.3. ALTRES ALTERNATIVES: LES PLANTES DE COGENERACIÓ	16
3. CONCLUSIONS I RECOMANACIONS	19

1. INTRODUCCIÓ

La contaminació de les aigües per un excés de nitrats provinents dels purins és certament una problemàtica complexa. Fins a dia d'avui, tot i els esforços de l'Administració i del sector ramader, no s'ha avançat significativament en aquesta qüestió. Prova d'això és que, malgrat la regulació existent i la declaració de determinades zones com a vulnerables per la contaminació de nitrats, una part del territori continua contaminat per nitrats, amb les conseqüències que comporta aquest fet per al medi ambient i la salut de les persones.

L'article 45 de la Constitució espanyola determina que tothom té dret a disposar d'un medi ambient adequat per al desenvolupament de la persona, i el deure de conservar-lo. El concepte de medi ambient adequat inclou el dret a gaudir d'un entorn ambiental segur per al desenvolupament de la persona i, com a contrapartida, inclou el deure de conservar-lo i l'obligació per part dels poders públics de vetllar per una utilització racional dels recursos naturals.

L'article 27.2 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (EAC) estableix que "totes les persones tenen dret a la protecció davant les diferents formes de contaminació, d'acord amb els estàndards i els nivells que determinen les lleis. També tenen el deure de col·laborar en la conservació del patrimoni natural i en les actuacions que tendeixin a eliminar les diferents formes de contaminació, amb l'objectiu de mantenir-lo i conservar-lo per a les generacions futures". I l'article 47.2 de l'EAC disposa que "les polítiques mediambientals s'han de dirigir especialment a la reducció de les diferents formes de contaminació, la fixació d'estàndards i de nivells mínims de protecció [...]".

Per aquest motiu, l'any 2006 el Síndic de Greuges va tramitar una actuació d'ofici amb relació a 100 xarxes d'aigua de Catalunya que contenien un excés de nitrats i que superaven els límits permesos per la legislació vigent i feien que l'aigua no fos potable.

El Grup de Defensa del Ter va fer públic un estudi, el març de 2015, en el qual es posava de manifest que la meitat de les fonts d'Osona no eren potables per l'alta concentració de nitrats.

En qualsevol cas, es tracta d'una problemàtica no resolta malgrat el pas del temps i l'adopció de mesures per solucionar-la. La contaminació de les aigües subterrànies és una realitat, però que també afecta les aigües superficials.

En concret, cal remetre's a l'estudi del Centre d'Estudis de Rius Mediterranis, Seguiment de l'estat ecològic dels cursos fluvials d'Osona. Memòria de l'any 2015, en el qual es posa de manifest que:

"Als ecosistemes naturals, les concentracions de nitrats normalment són baixes i el seu origen principal és de tipus agrícola, per l'aplicació d'adobs i purins, aquests darrers molt rics en amoni que als camps de conreu s'oxida a nitrats. Les concentracions de nitrats elevades poden provocar el creixement excessiu d'algunes espècies d'algues –fenomen denominat eutrofització–, cosa que impedeix a la resta de la comunitat biològica desenvolupar-se amb normalitat.

De la mateixa manera que la concentració de la resta de formes nitrogenades, **la concentració de nitrats és superior als valors obtinguts per a aquest paràmetre els últims tres anys**. El valor de nitrats augmenta significativament al Meder i el Gurri i d'una manera més discreta al curs principal del Ter. Destaquen sobretot tres punts on la concentració de nitrats és superior a 10,0 mg/L: el Meder a la Guixa (Te1) a l'estiu, 10,4 mg/L el Rimentol (Te2) a la primavera: 16,2 mg/L i el Gurri al Polígon industrial de Malloles (Te6) a l'estiu: 10,6 mg/L. Aquest valor es manté força constant –fins i tot disminueix– al punt situat aigua avall de l'EDAR de Vic (Te7): 2,1 mg.

Aquest augment tan considerable i generalitzat de la concentració de nutrients (amoni, nitrats, nitrits i fosfats) als cursos fluvials d'Osona, i especialment als rius Gurri i Meder, amb dues conques relativament petites, una densitat humana

considerable i una gran activitat agrària, és on l'efecte de concentració dels nutrients és més acusat. El poc cabal i un període extens i generalitzat de sequera, amb poca aigua circulant pels rius d'Osona, pot haver afavorit la concentració elevada de nutrients a causa de la manca de dilució a l'aigua. Però una altra causa probable és el sobreadobament dels camps de conreu, que pot esdevenir un focus important de contaminació difusa de nutrients (nitrogen i fòsfor) als cursos fluvials d'Osona.

A bona part dels punts on es detecten valors elevats de nutrients, s'hi sol trobar el nitrogen en les seves formes nitrogenades de nitrats i nitrits, formes que ja han passat per un primer procés d'oxidació, probablement al sòl (camps de conreu propers al riu). D'aquí se'n deriva la probabilitat que augmenti a causa de la contaminació difusa a través dels camps de conreu sobreadobats. Un altre cas a destacar seria el punt del riu Gurri situat aigua avall de l'EDAR de Vic (Te7), on la principal forma de nitrogen és l'amoni, que prové de l'abocament directe de l'EDAR; la sequera i el poc cabal circulant a l'estiu han comportat un augment considerable de la concentració d'aquest valor". (sic). En definitiva, es constata que la relació nitrats-conreus és molt clara i que a hores d'ara també s'estan afectant les aigües superficials.

En l'estudi sobre l'anàlisi de la contaminació de les fonts d'Osona, presentat aquest any 2016 pel Grup de Defensa del Ter, es posa de manifest que de les dades d'enguany es podria induir que la concentració de nitrats als aqüífers de la comarca ha disminuït efectivament, però no és necessàriament així. El Grup de Defensa del Ter posa de manifest que, tal com han demostrat diversos estudis elaborats al territori, el nitrogen resta al sòl fins que plou, moment en el qual és arrossegat fins als aqüífers. Per tant, amb la poca pluja d'aquest any és lògic que els resultats de contaminació per nitrats siguin inferiors

als de l'any passat, que abans de les anàlisis va ser bastant plujós.

El Grup de Defensa del Ter conclou que la contaminació dels aqüífers i les aigües superficials a Osona és un tema que no està solucionat, i que és urgent l'aplicació de mesures encaminades a establir un control de la gestió real dels purins i reduir la cabana per part de la indústria porcina i així alliberar terra per a la pagesia.

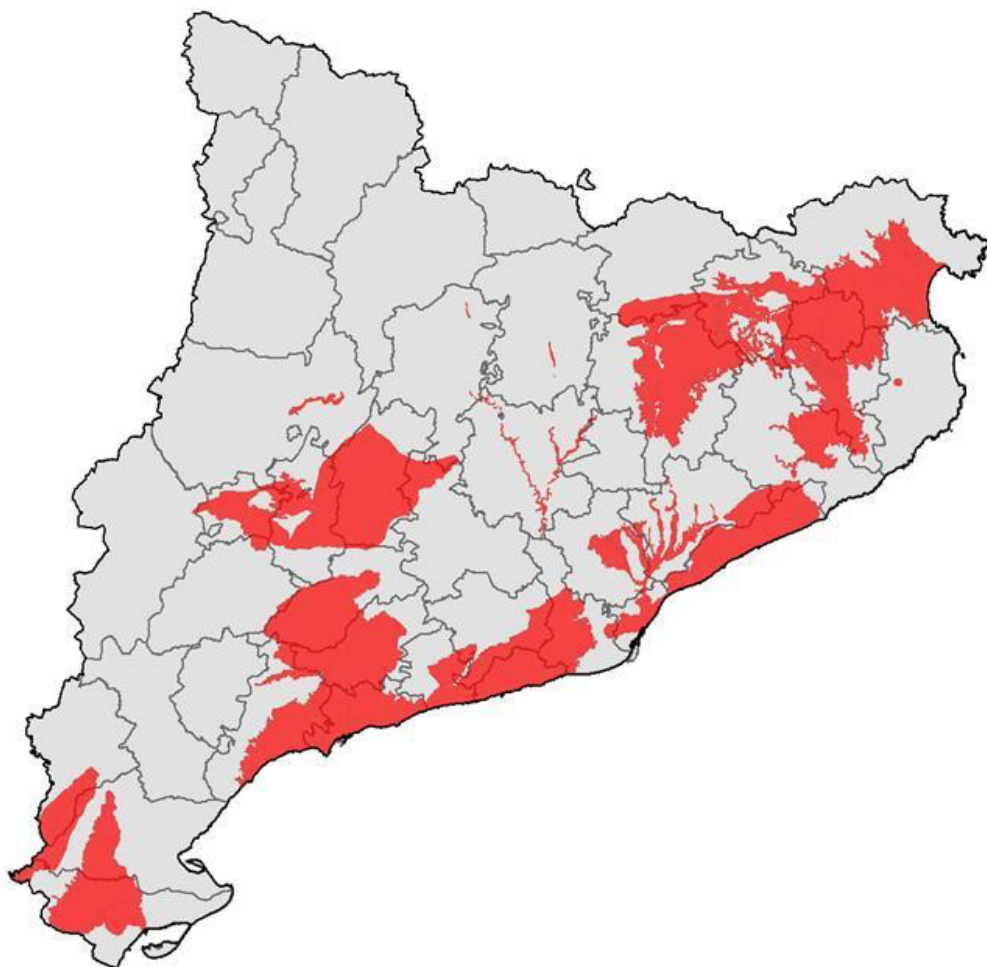
D'altra banda, és d'una rellevància especial l'informe tècnic elaborat per l'ACA en data 21 de març de 2016, d'avaluació de la problemàtica originada per l'excés de nitrats d'origen agrari en les masses d'aigua subterrània a Catalunya, en el qual es posa de manifest que les principals repercussions de l'excés de nitrats al medi afecta principalment les captacions d'aigua per a l'abastament humà. Les dades de les anàlisis dutes a terme pel Departament de Salut (Agència de Salut Pública de Catalunya) assenyalen que s'han detectat 139 municipis amb concentracions elevades de nitrats a la xarxa d'abastament d'aigua potable, que han obligat a clausurar pous. En qualsevol cas, no només s'han clausurat pous, sinó que hi ha fonts que no són aptes per al consum humà.

L'informe també assenyala que el mapa d'excés de producció de nitrogen d'origen agrari és molt coincident amb el mapa de masses d'aigua afectades per excés de nitrats i el mapa de zones declarades vulnerables.

En aquest sentit, és il·lustratiu el mapa següent, en el qual s'aprecien les masses d'aigua en mal estat a causa dels nitrats a les aigües subterrànies. En concret, d'acord amb la informació de l'ACA, l'excés de nitrats provoca el mal estat en un 41% de les masses d'aigua subterrànies a Catalunya.

Per la seva banda, el passat mes de maig el Síndic va emetre una resolució arran de la

Mapa 1. Masses d'aigua en mal estat a causa dels nitrats a les aigües subterrànies



Font: Agència Catalana de l'Aigua (ACA).

queixa rebuda de la Plataforma Lluçanès Viu, la qual plantejava la disconformitat amb l'atorgament de les llicències d'activitat i urbanístiques a l'empresa Granges Terragrisa SLU, a Serrarols, municipi de Sant Martí d'Albars. En concret, es denunciava el projecte d'explotació porcina de garrins a la Granja Serrarols, al terme municipal de Sant Martí d'Albars, que preveia la construcció de set noves naus, un dipòsit d'aigües i un dipòsit de purins, on abans hi havia una granja d'ovelles de pastura.

En la seva resolució, un cop analitzades les dades facilitades per totes les administracions, el Síndic va fer les recomanacions següents :

- Que l'Administració valorés la possibilitat de dictar una moratòria en l'atorgament d'autoritzacions per a la instal·lació de noves granges del sector porcí a la comarca d'Osona.
- Que l'Administració analitzés si calia una reducció de la cabana porcina existent

en cadascuna de les granges, com a mesura per reduir els purins.

- Que l'Administració també valorés les conseqüències que ocasionava la implantació de la Granja Serrarols en l'àmbit mediambiental i de depuració de residus i en l'àmbit de la mobilitat, per l'augment de la densitat del trànsit a la carretera com a conseqüència dels camions de pinso, de purins, etc., i que s'adoptessin mesures per reduir aquest augment del trànsit.

- Que es valorés la necessitat que els ramaders paguessin un tribut que ajudés a pal·liar el cost que origina la depuració de residus.

En qualsevol cas, i atesa la importància i la repercussió dels purins a tot el territori català, el Síndic ha considerat necessari abordar aquest assumpte des d'una perspectiva global, no només respecte de la comarca d'Osona, motiu pel qual es va obrir l'actuació d'ofici 00042/2016, que ha derivat en l'elaboració d'aquest informe.

2. CONSIDERACIONS

La contaminació de l'aigua com a conseqüència dels purins i la seva gestió per part del sector ramader és un tema complex en el qual intervenen diferents actors. D'entrada, cal tenir present que Espanya és el primer productor de porcs de la Unió Europea, els quals procedeixen majoritàriament de Catalunya. A Catalunya hi havia una cabana porcina de 7.699.746 l'any 2015, segons les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (font: Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació).

D'altra banda, cal tenir present que el nitrogen és un nutrient fonamental per a les plantes i els animals. Un subministrament adequat de nitrogen als cultius és bàsic per a la sostenibilitat dels sistemes agrícoles.

Ara bé, el problema s'origina quan hi ha un excedent de nitrats, ja siguin d'origen mineral o d'origen orgànic. Les formes orgàniques del nitrogen del sòl provenen de la descomposició de les restes de residus de plantes i animals incorporats al sòl. No obstant això, també es produeixen aportacions de nitrogen realitzades al sòl d'origen mineral, que són les que s'obtenen per extracció o mitjançant procediments industrials de caràcter físic o químic.

De fet, a Catalunya els nitrats majoritàriament tenen un origen orgànic, tot i que hi ha zones com ara el Maresme en què la contaminació s'origina en nitrats minerals.

Per aquest motiu, amb l'objectiu d'analitzar amb tots els agents implicats la problemàtica de purins, i conèixer de primera mà les seves posicions i els possibles punts d'acord i de discrepància, el Síndic va convocar una reunió de treball, la qual va tenir lloc el passat 6 de juliol de 2016. A la reunió hi van assistir:

- Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació (en endavant DARP)
- Departament de Territori i Sostenibilitat
- Departament de Salut
- Federació de Municipis de Catalunya

- Consell Comarcal d'Osona
- Consell Comarcal de l'Urgell
- Plataforma Lluçanès Viu
- Plataforma Cívica Salvem l'Empordà (IAEDEN)
- Grup de Defensa del Ter
- Unió de Pagesos de Catalunya
- Joves Agricultors i Ramaders de Catalunya
- Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya

En la primera intervenció que va fer la directora general d'Agricultura i Ramaderia es va posar sobre la taula el fet que en els propers mesos s'havia de publicar una modificació normativa del Decret 136/2009, d'1 de setembre, d'aprovació del programa d'actuació aplicable a les zones vulnerables en relació amb la contaminació de nitrats que procedeixen de fonts agràries i de gestió de les dejeccions ramaderes. Segons la directora general, la intenció d'aquesta nova norma és crear un sistema viu i de confiança. Un exemple d'això és que es pretén que se sàpiga diàriament la traçabilitat de les dejeccions. En tres anys, es pretén que tot el sector estigui en el sistema pel que fa a l'ús del GPS.

D'altra banda, el DARP vol que l'Oficina de Fertilització i Tractament de les Dejeccions Ramaderes sigui l'eix central del sistema, tal com va posar de manifest la mateixa consellera en la jornada sobre dejeccions ramaderes que va tenir lloc amb motiu de la Fira de Sant Miquel.

En la seva intervenció, la directora general també va introduir altres temes: com ha influït la modernització de les explotacions en la seva eficiència, els nous models d'alimentació que redueixen el nitrogen, el control de censos, les anàlisis de sòls, el fet de fer tractaments a les mateixes granges i el fet que no es podran ampliar en capacitat o fer noves granges si no es trasllada fora tot el nitrogen, etc.

Per la seva banda, i des de la perspectiva d'ordenació del territori, la intervenció del

director general d'Ordenació del Territori i Urbanisme va posar l'accent en el fet que per autoritzar noves granges o ampliacions cal un informe de la Comissió Territorial d'Urbanisme. Cal tenir el Pla director urbanístic d'ordenació de les explotacions ramaderes, que ha de ser d'abast general de tot Catalunya i que ha d'estar vinculat a l'ordenació del territori i a qüestions paisatgístiques.

La regulació s'ha de fer d'acord amb components ambientals i de l'activitat, i també s'ha de preveure la vulnerabilitat del subsol. De fet, el director general no és partidari de l'atorgament de noves llicències per a noves granges, atès que el 70% de les sol·licituds que van a la Comissió Territorial d'Urbanisme són ampliacions.

En la seva intervenció, la representant de la Plataforma Lluçanès Viu es va mostrar col·laboradora amb les propostes que puguin arribar de l'Administració, sempre que siguin beneficioses per a totes les parts. Al seu torn, el Grup de Defensa del Ter demana una reducció de la cabana porcina; en definitiva, un canvi de paradigma com s'ha fet al Regne Unit. Posa d'exemple els casos de Dinamarca i Holanda, que amb l'ús de GPS i de la tecnologia no han solucionat el problema.

La representant del Departament de Salut va informar sobre el Pla de vigilància, en el qual es treballa conjuntament amb L'Agència Catalana de l'Aigua (ACA), i de la complexitat de la situació, ja que cal evitar que no arribi la contaminació a l'aigua.

A partir de les intervencions que es van fer en la reunió esmentada, i pel que fa a les recomanacions que el Síndic va traslladar a les administracions amb relació a la tramitació de l'expedient de queixa plantejat per la Plataforma Lluçanès Viu, es pot concloure el següent:

1. Que l'Administració valori la possibilitat de dictar una moratòria en l'atorgament d'autoritzacions per a la instal·lació de noves granges del sector porcí.

Es tracta d'una proposta que no és considerada per les administracions, ni en general pel sector porcí, mentre que les entitats ecologistes la veuen com una de les

accions necessàries per intentar resoldre la situació actual. Així també ho va proposar el Síndic en la resolució emesa en la queixa formulada per la Plataforma Lluçanès Viu.

En la línia de modernització de les explotacions i de la seva eficiència, cal que en el termini d'un any les granges disposin d'instal·lacions de separadors líquid-sòlid. En cas que es tracti de granges a qui no els sigui possible instal·lar-les (per dimensions o per viabilitat econòmica), cal preveure la possibilitat que es facin convenis de col·laboració amb granges que sí que en disposin.

2. Que l'Administració analitzi si cal una reducció de la cabana porcina existent en cadascuna de les granges, com a mesura per reduir els purins.

Com en el primer cas, ni les administracions públiques ni el sector no preveuen aquesta possibilitat, quan, en realitat, caldria si més no valorar-la, mentre no es pugui garantir la no-contaminació dels sòls i subsòls, amb la implantació d'instal·lacions i sistemes que la puguin eliminar.

3. Que es valori la necessitat que els ramaders paguin un tribut que ajudi a pal·liar el cost que origina la depuració de residus.

Aquesta proposta no va ser debatuda a la reunió. No obstant això, seria convenient que l'ACA elaborés un estudi sobre quina despesa comporta la depuració dels residus provinents de la cabana porcina i que fixés el tribut o tributs necessaris perquè sigui la indústria ramadera la que es faci càrrec del cost de la depuració dels residus que es generen amb aquesta activitat.

D'altra banda, i per aprofundir en la informació rebuda, també s'han mantingut reunions bilaterals tant amb representats del sector ramader com de l'Administració.

Per analitzar la problemàtica, a continuació es tractaran els punts següents :

1- Marc normatiu

2- La gestió dels purins a les granges

3- Altres alternatives: plantes de cogeneració de purins.

2.1. MARC NORMATIU

Per situar el tema, cal recordar que mitjançant el Decret 283/1998, de 21 d'octubre, es van designar les zones vulnerables de l'àmbit territorial de Catalunya en aplicació del que disposa la Directiva 91/676/CEE, del Consell, de 12 de desembre, relativa a la protecció de les aigües contra la contaminació produïda per nitrats que procedeixen de fonts agràries. Aquesta primera designació es va completar amb el Decret 476/2004, de 28 de desembre, pel qual es designen noves zones vulnerables en relació amb la contaminació de nitrats procedents de fonts agràries.

Per Acord de Govern GOV/128/2009, de 28 de juliol, de revisió i designació de noves zones vulnerables en relació amb la contaminació per nitrats procedents de fonts agràries, es designen noves zones vulnerables.

El Decret 136/2009, d'1 de setembre, d'aprovació del programa d'actuació aplicable

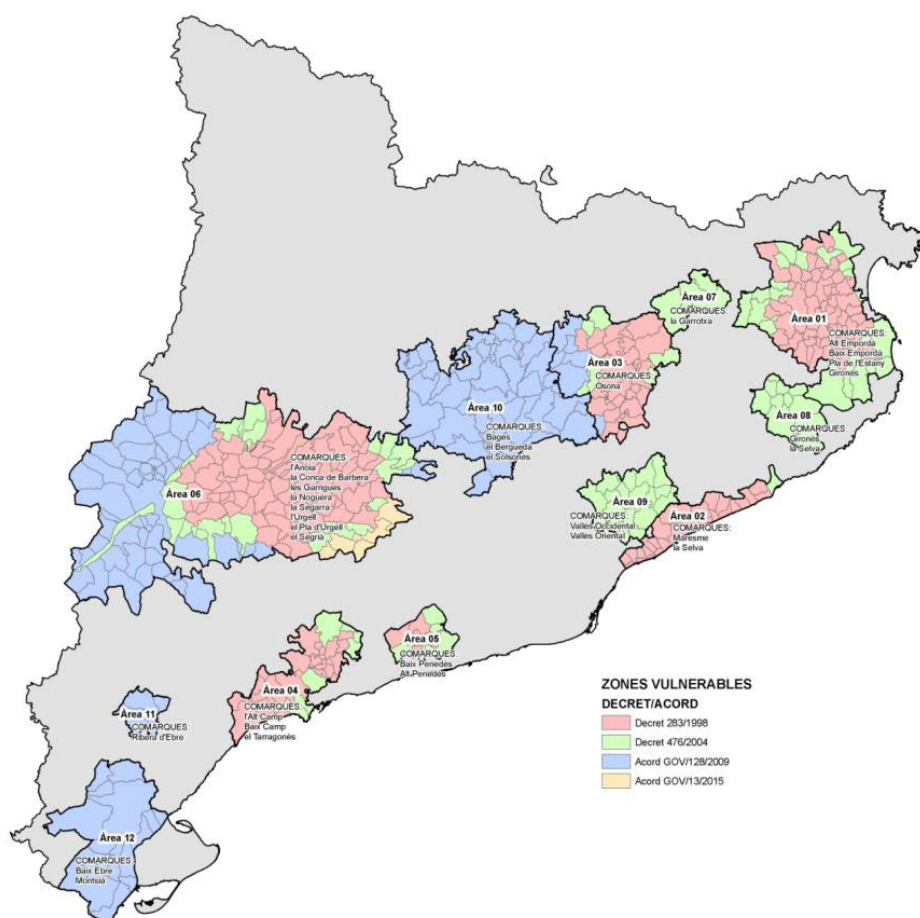
a les zones vulnerables en relació amb la contaminació de nitrats que procedeixen de fonts agràries i de gestió de les dejeccions ramaderes, estableix en l'annex 12 l'agrupació per àrees de les zones vulnerables designades per Acord de Govern de 28 de juliol de 2009. Aquest decret regula els procediments per garantir la correcta gestió de les dejeccions ramaderes i dels fertilitzants nitrogenats en l'àmbit de Catalunya.

En concret, a les zones vulnerables la quantitat màxima de nitrogen procedent de les dejeccions ramaderes i altres fertilitzants orgànics que es pot aplicar és de 170 kg N/ha i any.

Finalment, mitjançant Acord de Govern GOV/13/2015, de 3 de febrer, s'han revisat i ampliat les zones vulnerables a la contaminació per nitrats procedents de fonts agràries.

A continuació, vegeu el mapa 2, de les zones vulnerables delimitades pels decrets i acords esmentats.

Mapa 2. Zones vulnerables a la contaminació per nitrats



Font: Agència Catalana de l'Aigua (ACA).

Actualment, el Decret 136/2009, d'1 de setembre, està en procés de revisió i, tal com va informar al seu dia el DARP, l'experiència dels darrers anys d'aplicació dels requisits normatius, la disponibilitat d'innovació tecnològica i les noves necessitats del sector fan que l'orientació normativa s'enfoqui a treballar per optimitzar la gestió de la fertilització i de les dejeccions ramaderes. La nova regulació té com a objectius regular-ne el creixement i el control, sobretot a les zones d'alta densitat. En definitiva, l'Administració no pretén impedir-ne el creixement. Qui vulgui exercir l'activitat ho podrà fer, però estarà condicionat a una sèrie de costos i d'obligacions que s'hauran d'assumir sobre la base de la sostenibilitat ambiental.

No s'ha d'oblidar que els articles 21 i 22 del Decret 136/2009, d'1 de setembre, estableixen que les explotacions ramaderes han de disposar i aplicar un pla de gestió de les dejeccions ramaderes per acreditar-ne la correcta gestió, i també que han de portar un llibre de gestió d'aquestes dejeccions. Només hi estan exemptes les explotacions que no comercialitzin la seva producció i les totalment extensives amb una càrrega de pastura inferior a 80 kg N/ha i any.

L'objectiu d'aquesta norma és prevenir i reduir la contaminació de les aigües per nitrats que procedeixin de fonts agràries i regular la gestió de les dejeccions ramaderes i altres fertilitzants en tot l'àmbit de Catalunya.

Per tant, es disposa de la normativa per aconseguir-ho, però la qüestió és si es disposa dels mitjans suficients i de la implicació de totes les parts afectades per poder assolir els objectius marcats, que en definitiva seria la contaminació 0.

D'altra banda, també cal fer referència al Decret 40/2014, de 25 de març, d'ordenació de les explotacions ramaderes, que fixa les distàncies mínimes establertes per a cadascuna de les espècies respecte de les explotacions inscrites al Registre d'explotacions ramaderes, i que detalla les distàncies mínimes entre explotacions, en aquest cas, entre les explotacions porcínes.

Finalment, cal fer referència al Pla director urbanístic d'ordenació de les explotacions

ramaderes, aplicable a tot Catalunya, en el qual ha començat a treballar la Direcció General d'Ordenació del Territori i Urbanisme. D'acord amb la informació disponible al web del DARP, aquest pla ha de néixer amb la finalitat d'harmonitzar l'heterogeneïtat actual dels plans d'ordenació urbanística municipal per aconseguir una utilització racional del territori i del medi ambient, en el marc del desenvolupament sostenible, que conjumini les necessitats del territori i de la seva economia amb la preservació del medi ambient i dels valors paisatgístics.

Actualment, el Síndic desconeix si s'ha creat el grup de treball que s'ha d'encarregar d'elaborar aquest pla director urbanístic en el qual participarien el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació, la Secretaria de Medi Ambient i Sostenibilitat i la Direcció d'Ordenació del Territori i Urbanisme.

2.2. LA GESTIÓ DELS PURINS A LES GRANGES

D'entrada, s'entén que serà més senzilla la gestió dels purins i del seu excedent a les granges que disposen de les eines necessàries per fer-ho i, en definitiva, de recursos per poder implantar totes les millores disponibles i adequades per a una gestió correcta dels purins.

Per contra, és raonable pensar que les petites explotacions tindran, a priori, més dificultats per gestionar correctament el purí excedent, si econòmicament no disposen dels recursos econòmics suficients per invertir en nova maquinària. Tanmateix, el fet que una explotació sigui petita no implica que la gestió dels purins es faci de manera incorrecta, només que tindrà més dificultats per poder-la gestionar.

Una manera de reduir l'impacte que suposen les dejeccions ramaderes dins el procés de producció és que dins de la mateixa granja es redueixi el volum de dejeccions que es generen, és a dir, el que s'anomena reducció en origen. A banda d'una bona gestió del volum d'aigua, avui dia l'alimentació és una bona manera de reduir la quantitat de nitrogen i d'altres nutrients existents a les dejeccions. Des de fa uns quants anys al

mercat hi ha pinsos que permeten un ús més eficient del nitrogen de la proteïna amb què s'alimenta el bestiar, amb la qual cosa s'aconsegueix una reducció de nitrats.

En aquest sentit, es va publicar l'Ordre AAM/312/2014, de 15 d'octubre, per la qual s'estableixen els criteris per a l'aplicació dels nivells de reducció en l'excreció del nitrogen del bestiar porcí mitjançant la millora de l'alimentació. En el preàmbul estableix:

“L'avenç del coneixement en la nutrició del bestiar porcí i la millora de les tecnologies de producció i subministrament del pinso fan possible que la quantitat total de nitrogen excretat es redueixi molt en relació amb els nivells de referència del Decret 136/2009. Aquestes reduccions contribueixen a facilitar la gestió de les dejeccions ramaderes i a millorar la qualitat del medi. El seu reconeixement en els plans de gestió de dejeccions ramaderes ha de permetre accelerar aquesta millora tecnològica i fer més competitiu el sector, alhora que es preserva el medi.”

D'altra banda, no es pot perdre de vista que el primer destí dels purins és la seva utilització com a fertilitzants. Els tractaments als quals són sotmesos els purins permeten aconseguir un equilibri entre els purins que es generen i la seva aplicació a la terra, alhora que s'obté un producte útil per als cultius.

Tal com s'ha tingut ocasió de comprovar a la granja d'un integrador de la comarca d'Osona d'importantes dimensions, i que disposa de bona tecnologia, s'efectua un tractament acurat de les dejeccions porcines. El tractament s'inicia amb el separador sòlid-líquid, el qual genera dues fraccions, la sòlida i la líquida. La fracció sòlida passa a emmagatzematge de sòlids i servirà per a aplicació agrícola compostatge-assecatge. La fracció líquida passa per un procés de tractament biològic de nitrificació-desnitrificació i, posteriorment, es fa la concentració de fangs biològics, que amb el decantador dona els fangs espessits, que seran d'aplicació agrícola. L'efluent tractat passarà a una bassa i el seu resultat també serà per a aplicació agrícola-fertirrigació.

Pel sistema de tractament, les granges poden fer ús d'un seguit d'instruments per

controlar i monitoritzar: comptadors volumètrics, sondes de nivell, comptadors d'aigua, conductímetres (eina que permet dosificar millor el purí segons les necessitats del cultiu, ja que es coneix la concentració de nitrogen que hi ha a l'adob), cabalímetres (que permeten mesurar el cabal per conèixer la dosi aplicada).

Pel que fa a les tecnologies de tractament, el DARP dona suport a totes les tecnologies que permetin l'exportació i la valorització de nutrients (Resposta del Govern a la pregunta per escrit sobre eliminació de purins, publicada en el BOPC 12, de 6 de maig de 2016). En funció de les característiques de cada granja o grup de granges, la solució de gestió és diferent i també els costos als quals s'arriba.

El DARP assenyala que els darrers anys ha establert contactes molt valuosos amb empreses i institucions de diversos països que treballen en la gestió i el tractament de dejeccions ramaderes, i que s'hi continua treballant, especialment amb les que aposten pels avenços tecnològics. Per aquest motiu, el Departament defensa un canvi en la gestió, que ha d'implicar la necessitat d'utilitzar la tecnologia més adequada, tant pel que fa a l'aplicació com pel que fa als tractaments previs o finalistes que poden representar un estalvi energètic.

És lògic el plantejament de l'Administració quan assenyala que no totes les explotacions necessiten la mateixa estratègia de millora ni tenen el mateix punt de partida. Dins de cada explotació ramadera es pot innovar en molts sentits: des de la gestió de l'aigua (amb l'optimització dels abeuradors que s'utilitzen), l'adequació de l'alimentació (amb canvis en les dietes que poden suposar reduir significativament l'excreció de nitrogen i fòsfor) o l'adequació dels sistemes de tractament adaptats a cada realitat (valoritzant les dejeccions i facilitant-ne la gestió posterior). Ara bé, en aquest sentit, el Síndic entén que requereixen una protecció especial les petites explotacions que sovint no disposen de les eines ni dels recursos necessaris per fer una gestió correcta dels purins.

Al fil d'aquestes consideracions, el DARP ha fet pública la necessitat que les dejeccions ramaderes es vegin com un recurs i no com

un residu. Així també ho plantegen representants del sector ramader.

De fet, recentment el DARP va presentar una estratègia amb tres objectius clars:

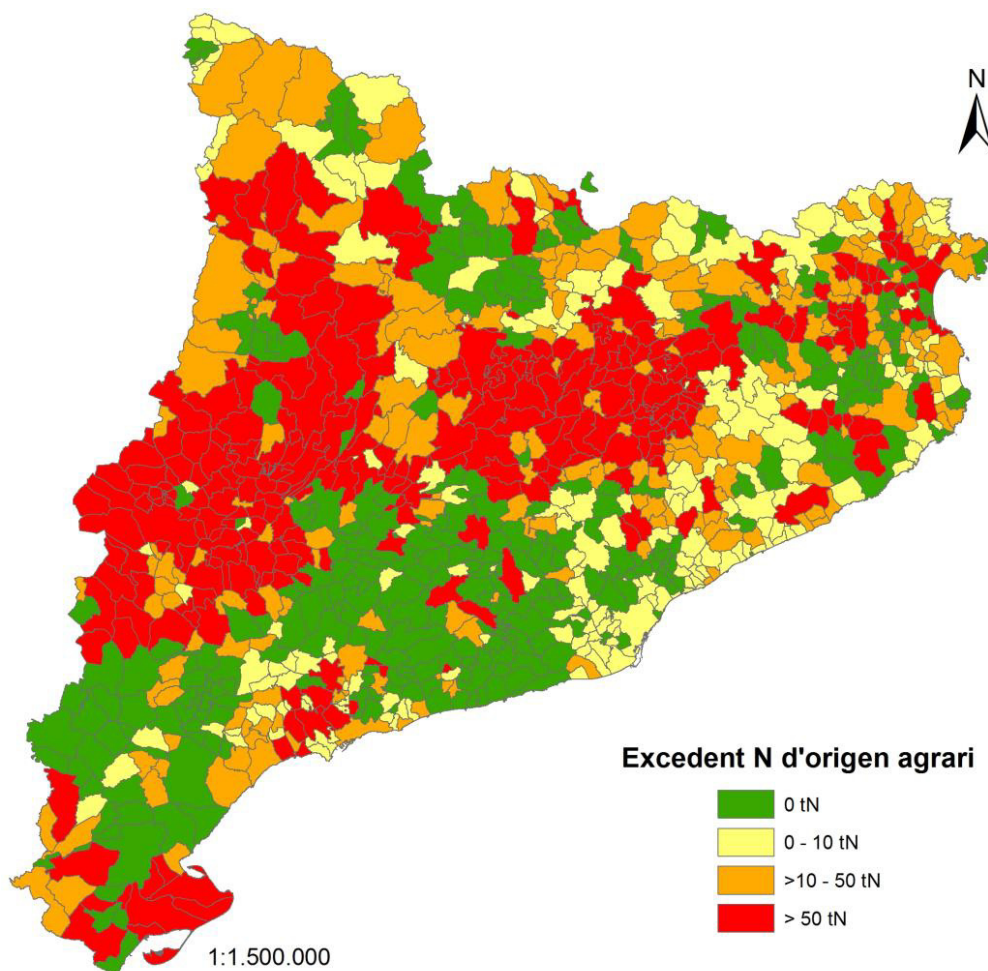
- Millorar la gestió de les explotacions agràries
- Innovar en les aplicacions als sòls
- Millorar els sistemes de control

Aquesta estratègia serà l'eix del Decret que s'està preparant en substitució del Decret 136/2009, amb el qual es pretén fer més eficaç la gestió i el tractament de les dejeccions

ramaderes i la gestió de la fertilització. Els instruments de què disposa el DARP per aplicar aquesta estratègia són: l'Oficina de Fertilització i Gestió de les Dejeccions Ramaderes, com a eix central del sistema i espai de transferència i formació dels agricultors i ramaders, amb l'objectiu de donar-los els coneixements necessaris en la correcta gestió de les dejeccions i la fertilització; les eines informàtiques que han de permetre una traçabilitat més rigorosa de les dejeccions ramaderes, i un seguiment continu a través de la declaració única agrària.

El mapa 3 il·lustra la situació actual d'excident de nitrogen als municipis de tot Catalunya.

Mapa 3. Situació actual d'excident de nitrogen als municipis de Catalunya



Font: Agència Catalana de l'Aigua (ACA).

En qualsevol cas, caldrà veure com s'articulen aquestes mesures un cop entri en vigor i s'apliqui el futur decret i quina efectivitat tenen a la pràctica.

Per la seva banda, l'ACA va dictar una circular informativa en data 8 de juny de 2016, en la qual exposa que en data març de 2016, l'Agència Catalana de l'Aigua va elaborar l'informe Avaluació de la problemàtica originada per l'excés de nitrats d'origen agrari en les masses d'aigua subterrània a Catalunya.

En aquest informe s'evidenciava que, malgrat els esforços fets des de diversos àmbits, la concentració de nitrats a les zones vulnerables de Catalunya no havia disminuït de manera significativa des de l'aplicació dels programes d'actuació, i determinava que els municipis més afectats per la contaminació eren els situats al voltant de les zones d'elevada producció ramadera. L'informe conclouia que les mesures emprades fins llavors no havien tingut l'èxit desitjat, de manera que urgia un canvi en la implantació i el control de mesures que permetessin revertir la situació progressivament i assolir els objectius establerts en les directives esmentades més amunt.

Atesa aquesta situació, consideren que una de les mesures urgents ha de ser evitar l'increment de nitrogen d'origen ramader que s'apliqui com adob agrícola en els àmbits en què la concentració de nitrats a les aigües subterrànies no pot acceptar la incorporació de noves càrregues.

L'article 29.1.e) de la Llei 20/2009, de prevenció i control ambiental de les activitats, indica que l'autorització ambiental ha de determinar, si cal, les prescripcions que garanteixin la protecció de les aigües subterrànies. És a l'empara d'aquest marc normatiu, de la situació de les masses subterrànies que s'assenyala en l'informe de març de 2016 i amb l'objectiu que no s'incrementi la contaminació de les aigües subterrànies a les zones declarades vulnerables i s'iniciï un procés de recuperació de la seva qualitat que es considera que els nous establiments ramaders –o l'ampliació dels ja existents– no poden suposar un increment de la quantitat de nitrogen aplicada al sòl en zones declarades

vulnerables i incloses en municipis on es generi un excedent de nitrogen.

En conseqüència, en data 7 de juny de 2016 l'ACA va informar la ponència ambiental de la situació actual i va comunicar que, a partir d'aquella data, passaria a informar desfavorablement sobre els nous expedients d'activitats ramaderes incloses en l'annex 1 de la Llei 20/2009 que suposin un increment en la càrrega de nitrogen aplicada en municipis on es generi un excedent de nitrogen –segons el balanç entre el nitrogen produït per l'activitat agrària i la capacitat d'absorció dels cultius declarats a la mateixa zona– i que estiguin compresos en zones vulnerables a la contaminació per nitrats d'origen ramader.

Amb aquesta mesura, l'ACA vol evitar una contaminació encara més gran de les aigües subterrànies de les zones vulnerables, ja que, si bé no tota la contaminació per nitrats s'ha d'atribuir a les dejeccions ramaderes, el mapa de granges i el d'aqüífers vulnerats és pràcticament el mateix.

La decisió de l'ACA no ha estat ben rebuda pel sector ramader i porcí, que demana que el DARP faci d'intermediari en aquesta qüestió.

Duplicitat de terres on abocar els purins

Tal com s'ha indicat anteriorment, un dels eixos que formen part de l'estratègia que té engegada l'Administració és millorar els sistemes de control. Aquesta necessitat es veu de manera clara en el cas de la duplicitat de terres on s'aboquen els purins.

Passa que quan una explotació no té prou terres on abocar l'excedent de purins, contracta terres de tercers on poder portar el seu excedent. El problema sorgeix, tal com s'ha demostrat, i n'és coneixedora l'Administració, quan en una mateixa terra s'hi aboquen purins procedents de dues explotacions o més.

Aquesta pràctica s'ha produït, la qual cosa demostra que els sistemes de control que fins fa poc utilitzava l'Administració eren del tot insuficients, i que no es comprovaven o quadraven les dades de què disposava el DARP amb el Pla de gestió de les dejeccions ramaderes. Tampoc no han funcionat els

controls habituals que es duen a terme, els quals inclouen tant els controls de condicionalitat, com ara el pla d'inspecció i control de les granges de l'Annex I de la Llei 20/2009, com el pla de control del contingut de nutrients al sòl i altres controls administratius.

Des de fa un temps l'Administració disposa de les eines informàtiques adequades que poden facilitar la detecció de parcel·les duplicades i evitar aquesta pràctica.

Segons va informar al seu dia el DARP, es va posar en marxa un control de les aplicacions a terres allunyades amb l'ús de tecnologia GPS (Ordre AAM/66/2015, de 25 de març, per la qual es modifica l'Ordre AAM/312/2014, de 15 d'octubre, per la qual s'estableixen els criteris per a l'aplicació dels nivells de reducció en l'excreció del nitrogen del bestiar porcí mitjançant la millora de l'alimentació). Així, els equips de transport de dejeccions ramaderes que fan aplicacions a més de 10 quilòmetres de les instal·lacions ramaderes d'origen han d'anar equipats amb un dispositiu electrònic de posicionament global (GPS) i una unitat d'adquisició i registre d'aquestes dades que no en permeti la modificació.

2.3. ALTRES ALTERNATIVES: LES PLANTES DE COGENERACIÓ

Catalunya disposa de sis plantes de tractament de purins, les quals van haver de tancar per la retallada de les primes, com a conseqüència de la reforma elèctrica que el Ministeri d'Indústria va imposar l'any 2014.

L'Associació d'Empreses pel Desimpacte Ambiental del Purí (ADAP) van interposar un recurs contenciós contra l'Ordre del Ministeri d'Indústria, Energia i Turisme IET/1045/2014, de 16 de juny, per la qual s'aproven els paràmetres retributius de les instal·lacions tipus aplicables en determinades instal·lacions de producció d'energia elèctrica a partir de fonts d'energia renovables, cogeneració i residus.

La Sentència 1463/2016, del Tribunal Suprem (Sala 3a contenciosa administrativa), de 20 de juny, estima el recurs contenciós administratiu interposat per l'associació

del sector de plantes de tractament de purins contra diferents apartats de l'Ordre IET/1045/2014. En concret, declara la nul·litat dels annexos II i VIII de l'Ordre en la part que es refereix a les instal·lacions de tractament i la reducció dels purins, pel que fa als valors i els paràmetres relatius als costos d'inversió i explotació, i també en la ponderació dels ingressos d'explotació i de l'autoconsum. Així mateix, assenyala que en el termini de quatre mesos l'Administració ha d'aprovar la regulació substitutiva del que s'anul·la. La Sentència 1463/2016 considera que l'Ordre els ha assignat uns valors i uns paràmetres que no s'ajusten a la realitat ni es corresponen amb els estàndards del sector.

Arran d'aquesta sentència, s'ha reobert la planta de tractament de purins de Miralcamp, després d'estar tancada durant tres anys, i és la primera que obre de les quatre que hi ha a Lleida, mentre que es preveu que les plantes de tractament de purins d'Osona puguin reobrir en breu.

En qualsevol cas, cal tenir present que el tancament d'aquestes plantes va afectar un nombre limitat d'explotacions que es trobaven en zones on la densitat ramadera és elevada, i es van produir tensions ambientals i econòmiques. Per intentar pal·liar aquest efecte, l'Administració va intentar canviar el model de gestió de les dejeccions ramaders i va posar a disposició dels ramaders un ajut de 3.3 milions d'euros perquè les instal·lacions ramaderes porcines afectades pel tractament de les plantes instal·lessin sistemes de gestió a les seves explotacions en substitució de la gestió efectuada a les plantes, davant els 374.334 milions destinats al transport en altres zones.

D'acord amb la informació publicada al web del DARP, les 107 peticions d'ajut presentades es distribueixen de manera que al voltant de 300 explotacions ramaderes fan inversions, realitzades tant de forma individual com de forma col·lectiva, la qual cosa suposa un import d'inversió al voltant de 9 milions d'euros, mentre que 51 explotacions han sol·licitat ajut per transportar els purins que abans destinaven a les plantes d'assecatge.

Hi ha altres alternatives de tractament, com ara plantes de purins per tractar propietats individuals o col·lectives que es poden

transportar pel fet d'estar muntades sobre un tràiler, i que són les més adequades per a plantes petites, i plantes individuals instal·lades a les explotacions més grans i que se les puguin permetre.

En aquest sentit, el DARP dona suport econòmic als productors per als sistemes de tractament i, en concret, per l'adquisició de sistemes de tractament individuals. En

concret, dins del PDR 2014-2020 es preveu un total de 15 milions d'euros per a mesures agroambientals per a la gestió de la fertilització.

En definitiva, s'han de buscar alternatives, factibles i econòmicament viables, sobretot per als petits ramaders, per gestionar els purins a les mateixes explotacions, com a mitjà més efectiu i eficient de gestionar el purí-

3. CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

3.1. CONCLUSIONS

De les consideracions efectuades anteriorment, se'n poden extreure les conclusions següents:

- L'agroindústria, en la qual s'inclou el sector porcí, representa el 3,6% del PIB català i el 18,6% del PIB industrial, i constitueix un dels sectors exportadors més dinàmics de l'economia catalana. Per tant, es tracta d'una font d'ingressos molt important pel país. No obstant això, històricament no s'han buscat solucions ni s'han pres mesures, com sí que s'ha fet en altres activitats econòmiques, per evitar els problemes que en comporta la gestió.
- Es constata que el doblatge de les hectàrees ha estat fins ara una pràctica generalitzada, que s'ha pogut produir com a conseqüència de la manca d'estratègia i de control, o del consentiment implícit de l'Administració.
- És evident que l'excés de purins també ha comportat una degradació del medi ambient pel que fa als aqüífers i les fonts, que, tal com s'ha assenyalat, estan contaminades per nitrats, i també de les xarxes d'abastament d'aigua potable, la qual cosa obliga a la clausura de pous, al tractament de les aigües contaminades, etc.

3.2. RECOMANACIONS

En definitiva, el Síndic considera oportú fer les recomanacions següents:

- Que l'Administració, fins que no s'aprovi la nova regulació, valori si és necessari aplicar una moratòria en l'atorgament d'autoritzacions per a la instal·lació de noves granges del sector porcí a les comarques saturades per nitrats. En tot cas, si la nova regulació no s'aprova en el termini de sis mesos, s'haurà d'aplicar la moratòria.
- Atesa la importància del sector porcí en el PIB i la seva incidència econòmica, cal

impulsar la creació d'una taula sectorial integrada pel Departament de la Vicepresidència i d'Economia i Hisenda, el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació i el Departament de Territori i Sostenibilitat, amb l'objectiu que analitzi anualment les dades del sector respecte de la necessitat de reduir la cabana porcina en cadascuna de les granges, com a mesura per reduir els purins.

- Que l'ACA elabori un estudi sobre quina despesa comporta la depuració dels residus provinents de la cabana porcina, i que fixi el tribut o tributs necessaris perquè sigui la indústria ramadera la que es faci càrrec del cost de la depuració dels residus que es generen amb aquesta activitat. Cal que es valori la necessitat que els ramaders paguin un tribut que ajudi a pal·liar el cost que origina la depuració de residus.
- Que, sobre la base de l'informe tècnic elaborat per l'ACA en data 21 de març de 2016, d'avaluació de la problemàtica originada per l'excés de nitrats d'origen agrari en les masses d'aigua subterrània a Catalunya, es redacti un programa d'actuació en el qual participin el sector i les administracions afectades, amb l'objectiu de recuperar de forma immediata els aqüífers contaminats, i que l'Administració hi destini els recursos que siguin necessaris.
- Que l'Administració creï línies d'ajut, a banda de les ja existents, perquè se subvencionin millores en tecnologies i ajuts per a la gestió de la fertilització, i que es destinin bàsicament a petites i mitjanes explotacions.
- Que s'impulsi la redacció del Pla director urbanístic d'ordenació de les explotacions ramaderes.
- Que s'intensifiquin els controls per part de l'Administració i que s'actui amb rigor en aquesta matèria.
- Que l'Administració es marqui com a objectiu a assolir en el termini de dos anys que un mínim del 50% del tractament dels purins de les explotacions es faci per mitjà de sistemes de depuració i plantes de compostatge, ja siguin propis, llogats o en cooperativa.

- Que l'Administració elabori i impulsi l'aprovació d'un règim sancionador específic.
- Que es doti l'Oficina de Fertilització i Tractament de les Dejeccions Ramaderes dels recursos econòmics i materials que siguin necessaris perquè pugui exercir amb garanties la funció encomanada com a eix central del sistema.
- Que l'Administració revisi i actualitzi, adequant-se a la normativa, el Codi de bones pràctiques agràries en relació amb el nitrogen existent actualment, i especifiqui quins aspectes haurien de tenir rang de llei.

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya
Passeig Lluís Companys, 7
08003 Barcelona
Tel 933 018 075 Fax 933 013 187
sindic@sindic.cat
www.sindic.cat

